

רציונל וסילבוס גמרא – מסכת סוכה – תשע"ט

12 שנות לימוד – מסלול תורני

תכנית הלימודים בתושב"ע לתלמידי תוכנית היל"ה מורכבת מיחידות לימוד בהלכה, לקט מצוות מתוך ספר החינוך, וגמרא.

המטרה בלימוד הלכה, ולקט מצוות היא ידיעת ההלכות והמצוות טעמיהם ודיניהם.

אך מטרת לימוד הגמרא שונה, מלבד הדינים ופסקי ההלכות המובאות בה, וכן שאר הידיעות התורניות המצויות במסכתות הש"ס, מתייחדת הגמרא בצורתה משאר ספרי הקודש, בכך שהיא מביאה את המשא ומתן הלימודי בדיני התורה בדרך של קושיות ותירוץ, הוה אמינא ומסקנא, ראיות ודחיות, מחלוקות תנאים ואמוראים, טעמים ונפקא מינה, ומדוע האחד לא מסכים עם החולק עליו.

המבנה היחודי של הגמרא דורש מן הלומד מחשבה, התבוננות, הפעלת שיקול דעת, וגירוי מחשבתו, כדי להבין את הסוגיא.

מסכת סוכה עוסקת בתחילתה, במבנה הסוכה, גובה, רוחב, דפנות והסכך. העיסוק בסוגיות אלו קרוב לליבם של התלמידים, ומאפשר להתמקד בתהליכי החשיבה התורנית, המופיעה בסוגיות העוסקות בדינים אלו.

מטרות ומיומנויות:

התלמיד יכיר את דרכי לימוד הגמרא, וצורת החשיבה והעיון בתלמוד, כדי שיוכל להשתמש בידיעותיו ללימוד סוגיות חדשות.

כגון:

- לשון חכמים:
ביאורי מילים, פיסוק נכון, כתב רש"י, מושגים, ראשי תיבות.
- מהלך סוגיא
פיסוק נכון, יצירת כותרת, חלוקה לשלבים, זיהוי שלב (קושיא, ראייה, תרוץ)
- הבנה
הבנת רצף המהלך, והקשר לשלב הקודם.
- חשיבה
הבנת המקרה, צדדים וסברא,
- סיכום
סכום הדינים, טעמים, מחלוקות.

מבנה הבחינה

חלק א'

40 נקודות

מושגי יסוד המופיעים בדפים אלו

חלק ב'

60 נקודות

- מסכת סוכה דף ב'ה' ע"ב גמרא רש"י
- תוס' ד"ה מאי שנא ב' ע"א
- תוס' ד"ה דאורייתא תני פסולה ב' ע"א
- תוס' ד"ה וכיוון דדפנות מגיעות לסכך וכו' ב' ע"ב
- תוס' ד"ה לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה ג' ע"א
- תוס' ד"ה אבל על שפת הגג כשרה ד' ע"ב
- תוס' ד"ה דיומדי סוכה טפח ד' ע"ב

- תנן התם מבוי – מנה"מ אמר רבה (שורה 12)

סוגיא זו עוסקת בהבדלים בלשונות המשנה שפעמים התנא כותב את הדין (פסולה) כמו במשנה העוסקת בדיני סוכה, ופעמים כותב כיצד להכשיר (תקנתא) כמו במשנה במסכת עירובין לגבי מבוי למעלה מעשרים אמה, ימעט. שני תירוצים בגמרא לבאר מדוע שינה התנא בלשונו, ביאורי רש"י ותוס' ד"ה דאורייתא, לתירוצי הגמרא. קושיית תוס' ד"ה מאי, מדוע הגמרא לא הקשתה מהדס ששם ככתב התנא גם דין, וגם תקנתא, ותירוצו .

נושא ב' – סוכה שגבוהה מעשרים אמה

- מנה"מ אמר רבה (שורה 12) – כמאן אזלא (ב' ע"ב שורה 6)

מנין למדנו שסוכה הגבוהה מעשרים אמה פסולה שלשה טעמים נאמרו ע"י האמוראים, הקושיות, ומדוע כל אמורא לא הסכים עם טעמו של חברו.

- כמאן אזלא (שורה 6) – מיתיבי סוכה שהיא גבוהה (שורה 34)

הגמרא מביאה ג' מימרות שאמרו אמוראים בשם רב, כפי איזה שיטה מתיישבים דברי האמוראים, ומה המחלוקת ביניהם.

- מיתיבי סוכה שהיא גבוהה (שורה 6) – אמר רב שמואל בר יצחק הלכה (ג' ע"ב שורה 11)

קושיית הגמרא על אותם אמוראים המפרשים את המשנה, ר' יהודה מביא ראיה לשיטתו ממעשה שהיה בסוכת הילני המלכה.

האם ניתן להוכיח משתיקת חכמים, האם אישה מחוייבת לחנך את בניה, כיצד היתה נראית סוכתה של הילני המלכה, היכן ישבו בניה.

נושא ג' – מידות שטח סוכה מעיקר הדין

- אמר רב שמואל ב"י הלכה (שורה 11 – אמר מר פטור מן המזוזה ג' ע"ב 8)

פסיקת שמואל, מחלוקת בית שמאי ובית הלל, האם נחלקו בסוכה קטנה או גם בגדולה, הו"א ומסקנא.

שיטת רבי שצריך לפחות ארבע אמות על ארבע אמות בסוכה, והאם ניתן לדמות את הברייתא שמצריכה בית ארבע אמות על ארבע אמות לגבי דינים נוספים, לסוכה.

- אמר מר פטור מן המזוזה (שורה 8)

ברייטא זו מונה עשרה דינים בהם צריך בית ארבע אמות על ארבע אמות, ביאור הדינים, מקורם וטעמיהם.

נושא ד' – מיעוט סוכה הגבוהה מעשרים אמה

- היתה גבוהה מעשרים אמה (ג' ע"ב)-היתה פחותה מ' א. מיעוט גובה הסוכה ע"י כרים וכסתות, תבן או עפר, החילוק בין ביטלו, סתם, ואין עתיד לפנותו. ב. הוצין יורדים לתוך כ' או לתוך י' האם הוי מיעוט והחילוק ביניהם. ג. בנה איצטבא, כנגד דופן אמצעי, מהצד, באמצע. דין דופן עקומה, ומדוע בחקק השיעור שונה. ד. בנה עמוד באמצע רחוק מהמחיצות יותר מד' אמות, דיני גוד אסיק.

נושא ה' – הכשר סוכה ע"י קונדיסין (דיומדין)

- ת"ר נעץ ארבע קונדיסין וסיכך על גבן (ד' ע"ב שורה 10) מחלוקת ר' יעקב וחכמים, מחלוקת רב הונא ורב נחמן האם מדובר בשפת הגג או באמצע הגג. דיומדי סוכה, ופסי ביראות, והחילוק ביניהם (תוס').

נושא ו' – סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה, מניין?

- ושאינה גבוהה עשרה טפחים מנלן (ד' ע"ב 6 שורות מלמטה) מקורות למחיצה עשרה טפחים : א. לא ירדה שכינה למטה מ' ולומדים מארון וכפורת, דחיה שהסכך יצטרף לשעור. ב. לומדים מכרובים שנאמר בהם סוככים בכנפיהם, ולומדים מכרובים שעשה שלמה שהיה עשרה טפחים מתחת כנפי הכרובים, החישוב מסתדר רק לר"מ שאמת כלים ששה טפחים. ג. לר"י שאמת כלים חמשה לומדים מהלכה למשה מסיני שצריך עשרה טפחים.

מושגי יסוד – מסכת סוכה

1. מבוי – סמטה (רחוב קטן) שמספר חצרות פתוחות אליו, ומהמבוי יוצאים לרשות הרבים, כל חצר משותפת לכמה בתים הפתוחים אליה.

מבוי מפולש – הסמטה פתוחה משני צדדים לרשות הרבים.

מבוי סתום – יש רק יציאה אחת לרשות הרבים, ומשלש כיוונים מוקף מחיצות שיש בהם פתחים לחצרות.

מהתורה דין מבוי כרשות היחיד, כיוון שמוקף מחיצות משלש כיוונים, אך מכיוון שהמבוי משמש להילוך רבים וממנו יוצאים לרשות הרבים, והמוציא מרשות לרשות בשבת חייב משום מלאכת הוצאה גזרו חכמים שאסור לטלטל בו כדין רשות הרבים. אא"כ עשו היכר בפתח המבוי הפונה לרשות הרבים, היכר זה ניתן לעשותו באופנים הבאים :

- א. לחי – עמוד בגובה עשרה טפחים בצד פתח המבוי.

- ב. קורה - הנחת קורה ברוחב טפח מעל פתח המבוי, פחות מגובה עשרים אמה.
2. בתי ערי חומה - המוכר בית המוקף חומה מימות יהושע בן נון יכול לגאול את הבית מידי הקונה תוך שנה ממכירתו, ואם לא גאל תוך שנה נחלט הבית לצמיתות לקונה, ואי אפשר לפדותו ולא חוזר ביובל.
- המוכר שדה אחוזה יכול עד היובל ואם לא גאל חוזר ביובל למוכר.
- בית שאין בו ארבע על ארבע אמות דינו כמוכר שדה אחוזה.
3. עירוב חצרות/שיתוף מבואות - חז"ל אסרו לטלטל מחצרות שבמבוי למבוי ומן המבוי לחצרות, אפילו שתיקן את המבוי ע"י לחי או קורה.
- וכן אסרו לטלטל מהבתים לחצר המשותפת לכמה בתים, ומן החצר אל הבתים, ובמבוי עצמו.
- עירוב חצרות - איחוד הבתים לרשות אחת, כל דיירי הבתים הפונים לחצר משתתפים יחד בכיכר לחם, ומניחים אותה קודם השבת באחד הבתים, נחשב כאילו כולם גרים בבית בו הונח הפת, וא"כ נחשב שלחצר זו יש רק בית אחד, וע"י עירוב זה מותר לטלטל מבית לחצר המשותפת ומן החצר לכל בית שבחצר.
- שיתוף מבואות - שיתוף כל החצרות שבמבוי, כל בעלי החצרות שבמבוי משתתפים יחד במזון שמונח באחד החצרות או הבתים, ואז מותר לטלטל מן החצרות למבוי ומן המבוי לחצרות ובמבוי עצמו.
- תקנה זו נתקנה ע"י שלמה המלך (שבת י"ד ע"ב)
4. טומאת אהל - מת מטמא דברים המאהילים עליו, וטומאה זו עולה עד לרקיע, ואפילו דבר הנמצא בגובה רב נטמא.
- ניתן לחצוץ בפני הטומאה ע"י שמכסה את המת בדבר שאינו מקבל טומאה הנמצא מעל המת ובתנאי שיש חלל טפח בין המת לכיסוי.
- טומאה רצוצה - כשאין חלל טפח בין המת לכיסוי, בוקעת ועולה עד לרקיע.
5. דופן עקומה - סוכה שיש מפסיק בין דפנות הסוכה לסכך הכשר, סכך פסול, או תקרה, או סכך שלמעלה מעשרים אמה.
- אם יש בין הדפנות לסכך הכשר פחות מד' אמות כשרה,
- הלכה למשה מסיני שרואים את הסכך הפסול כהמשך של הדופן, וכאילו הדופן נמשך ומתחבר לסכך הכשר.
- אך אם יש יותר מד' אמות בין הדופן לסכך הפסול, הסוכה פסולה.
6. לבוז - הלכה למשה מסיני שכל הפסק אויר ברוחב פחות מג' טפחים בין שני דברים נחשב כסתום, וכאילו מחוברים זה לזה, כגון: יש בין הדפנות לסכך אוויר פחות מג' טפחים, או מחיצה העשויה משורת קנים בגובה עשרה, ויש ריווח בין קנה לקנה פחות מג' טפחים נחשב כסתום.
- אך אם יש ריווח אוויר יותר מג' טפחים נחשב להפסק, ומפריד בין שני הדברים.
7. גוד - (משוך) הלכה למשה מסיני שכל מחיצה גמורה של עשרה טפחים, יכולה להיחשב כמחיצה

גם לגבי מקום שלמעלה או למטה מן המחיצה.

א. גוד אסיק - (משוך והעלה) מחיצה בגובה עשרה נחשבת כאילו נמשכת ועולה עד לרקיע.

ב. גוד אחית - (משוך והורד) מחיצה עשרה שנמצאת בגובה, נחשבת כנמשכת עד הקרקע.

8. פסי ביראות – בארות מים היו רחבים לפחות ארבעה טפחים ועמוקים עשרה טפחים, ומשום כך אסור לדלות מים מן הבאר בשבת כיוון שסביבות הבאר נחשב לרשות הרבים וא"כ נחשב כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.
- כדי להקל על עולי רגלים שיוכלו בדרכם לשאוב מים בשבת, ואין באפשרותם לעשות ארבע מחיצות שלימות מסביב לבור, כדי שסביבות הבור גם יחשב לרשות היחיד תקנו חכמים שאפשר לטלטל סביבות הבור ע"י מחיצות קטנות, הנקראות פסי ביראות, שהיו עשויות משני פסים רחבים אמה בגובה עשרה, הדבוקים בזווית ישרה, פסים כפולים אלו היו מעמידים בכל אחת מהפינות שמסביב לבאר.
- פסים אלו שהועמדו מסביב לבאר נקראים דיומדין – דיו עמודים (שני עמודים).
- מושגי יסוד אלו הם רק חלק מהמושגים המופיעים בדפים אלו, במבחן יתכנו מושגים נוספים.